

A holokausz a Kádár-
korszak
emlékezetpolitikájában

Csonka Laura

- Magyarországon a holokauszt tragédiáját megközelítőleg 200 ezer zsidó élte túl
- A túlélő zsidóság társadalmi és demográfia összetétele döntően megváltozott
- A vidéki zsidóság csaknem teljesen megsemmisült
- A világháború utáni zsidóság leginkább nagyvárosi, asszimilált, középosztályú volt; az ortodox, vallásos zsidóság létszáma erősen lecsökkent

A holokauszt utáni tapasztalatok

- Személyes tragédiák, megtapasztalt tragikus élmények feldolgozása
- A keresztény társadalom többsége nem akart szembenézni az 1938 és 1945, de még inkább az 1944 és 1945 között történetekkel
- Zavart és közönyös magatartást tanúsítottak a zsidóság irányába: tele voltak bevallhatatlan tapasztalatokkal a deportálásokról, a zsidó vagyon kisajátításáról
- Antiszemita tüntetések, pogromok: pl. 1946-ban Miskolcon és Kunmadarason

A holokauszt utáni tapasztalatok

- A magyar kormány és a nemzetközi zsidó szervezetek (pl. Joint) törvényileg, erkölcsileg, adományok formájában segítették az újrakezdésben a túlélőket
- 1945 és 1947 között 21 diszkriminatív törvényt és több száz zsidóellenes rendeletet töröltek el
- Az 1945 utáni időszakot egyértelműen a felejtés, a kollektív trauma elnémítása dominálta - nincs mód a holokauszt tragédiájának kibeszélésére
- A zsidók és a nem zsidók által áhított társadalmi amnéziában az MKP, majd az MDP, végül az MSZMP partner volt

Kádár-korszak zsidópolitikája

- A nyilvános zsidó identitás egyetlen gyakorolható formája a zsidó vallás volt
- A zsidóság kizárólag vallásfelekezetként jelenhetett meg, tehát zsidó ügyek nem voltak, semmi nem jelenhetett meg ily módon a politika színterén
- Az MSZMP készséges volt az antiszemitizmus nyilvános megjelenésének elfojtására, de cserébe a zsidóságnak azonosulnia kellett a párttal és a politikai vezetéssel
- A magyar holokauszt eseményeivel a lakosság két bírósági per kapcsán szembesült (az 1961-es Eichmann-per és az 1967-es zuglói nyilasok pere), melyeket az MSZMP saját politikai céljaira használt fel

Az Eichmann-per

- 1960 júniusában az MSZMP Politikai Bizottsága döntött arról, milyen politikai koncepció szerint kell kezelni az Eichmann-pert és ezzel összefüggésben a holokauszt kérdését
- Kádár János: *„Nem jó ezekkel a nyomorult, fasiszta ügyekből kizárólag zsidókérdést csinálni. Ha mi ebben a dologban fellépünk, a döntő az legyen, hogy ez az Eichmann a magyar állampolgárok százezreit gyilkolta meg. Ennek a vonalnak kell erősnek lennie, ne az a vonal legyen, hogy zsidókérdést csinálunk ebből az ügyből...Ez nem zsidókérdés, ez a fasiszmus és az antifasiszmus kérdése.”*
- Gáspár Ferenc: *„Eichmann-ügyet a lehető legnagyobb mértékben arra kell felhasználnunk, hogy leleplezzük azokat a fasisztákat, akik ma is fontos szerepet játszanak a Német Szövetségi Köztársaságban, politikája kialakításában, az államapparátusban, a különböző fasiszta jellegű társadalmi szervezetekben.”*

Az Eichmann-per

- A per lehetőséget adott a magyar politikai vezetésnek, hogy lejárassa a Német Szövetségi Köztársaságot és Izraelt, hogy leleplezze a nyugatnémet „neofasizmust” és elítélje az izraeli cionizmus
- A párt által irányított sajtótermékekben Adolf Eichmannt nyugatnémet állampolgárként kezelték és a pert kihasználva folyamatosan a nyugatnémet politikát és az Adenauer-kormányzatot kritizálták
- A jeruzsálemi per ideje alatt kiküldött magyar újságírók is jelen voltak, akik napi rendszerességgel tájékoztatták az olvasókat
- Magyar tanúkat is kihallgattak a tárgyaláson, de a magyar sajtó kevésbé ezekről, inkább Eichmann és egykori munkatársainak vallomásairól számolt be, akik közül többen eddig elkerülték a felelősségre vonást

Az 1967-es zuglói nyilasok pere

- 1967-ben 19, egykori zuglói (Budapest, XIV. kerület) nyilas pártszolgálatost állítottak bíróság elé
- A nagy nyilvánosságot kapó tárgyaláson a nyilas korszak rémtettei elevenedtek meg
- Ebben a perben is ugyanaz a politikai cél motiválta a magyar politikai vezetést, mint az Eichmann-perben
- Propaganda szempontból remekül felhasználható volt a Német Szövetségi Köztársaság lejáratására, s azt üzenték a perrel, hogy Magyarországon folyamatosan küzdenek a fasizmus ellen és a háborús bűnök nem évülnek el

Vidéki zsinagógák sorsa

- A holokauszt, az 1945 utáni belső migráció és a kivándorlás következtében az 1960-as évekre a legtöbb vidéki zsinagóga gyülekezet nélkülivé vált
- Az állam nem akart szembenézni az ürességgel, nem akart reagálni a zsinagóga helyzetére, nem akart emlékezni a holokausztra
- Az épületek nagy részét vásárlás vagy államosítás révén megkapták, szakrális jellegüket megszüntették és teljesen más tartalommal töltötték meg (pl. raktár, lakás, múzeum, iroda, mozi, pékség, varroda)
- Nem történt meg a múlttal való szembenézés, csak felejtés és a múlt elfedése

Felhasznált irodalom

- Csonka Laura: Az Eichmann-per magyarországi sajtóvisszhangja. In: Sorsfordulók és mindennapok. Tanulmányok a 19-20. századi magyar és egyetemes történelemről. Szerk.: Strausz Péter – Zachar Péter. Heraldika, 2011. 246-265. o.
- György Péter: Apám helyett. Magvető, 2011.
- Máthé Áron: A zuglói nyilasok pere, 1967: értelmezési lehetőségek. Századvég, 2014.